

SIGNALENBOEKJE

Informatief boekje te ondersteuning van het signaleren van mogelijke vormen van mishandeling en/of verwaarlozing. Dit boekje is van belang in het kader van

**Meldcode Huiselijk geweld en
Kindermishandeling Gastvrij**

OMSCHRIJVING	PAG.
Inhoud	2
1. Inleiding.	3
2. Wat wordt verstaan onder kindermishandeling	4
3. Onderscheid tussen de vormen van huiselijk geweld en mishandeling	4
4. De signalenlijsten	6
a. Signalen kinderen 0-4 jaar en	
b. Signalen kinderen 4-12 jaar	
5. Observatielijst	18
6. Taxatielijst en beoordelingslijst ten aanzien van veiligheid	21
7. Afronding en verwijzing naar Meldcode	23

1. Inleiding

Beste gastouders en medewerkers van Gastvrij Jolanda,

Voor je ligt 'het Signalenboekje' dat direct bruikbaar is als je een vermoeden hebt dat er ten aanzien van een van de kinderen sprake is van een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling. Dit Signalenboekje ondersteunt je bij het toepassen van het 'stappenplan Meldcode Huiselijk en kindermishandeling' en het 'stappenplan bij het Afwegingskader' die op onze website staan geplaatst.

Als je interesse heeft in de uitgebreide versie ten aanzien van de Meldcode, het afwegingskader of het signalenboekje verwijzen wij je door naar de landelijke brochures die wij als bijlages op onze website hebben geplaatst.

In de praktijk zullen wij allerlei soort gedrag van de kinderen of van de ouders zien en meemaken. In de regel is dat gedrag geen enkele reden voor zorg is maar hoort dit bij de alledaagse omgang. Soms echter geeft gedrag dat we zien een onrustig of vreemd gevoel. Er klopt iets niet, bepaalde dingen ervaar je als vreemd. Dit zijn de momenten om zorgvuldig na te gaan wat jou als beroepswerker dit onrustige gevoel geeft.

In dergelijke situaties is het verhelderend voor jezelf om niet bij dit gevoel te blijven. In een dergelijke situatie wordt nu van je verwacht om concreter te worden. En feitelijk te omschrijven als dit mogelijk is. Van de beroepskracht wordt verwacht om dan te benoemen wat wordt gezien, gehoord en of andere signalen opgevangen worden. De vraag is om dit vast te leggen. Daarnaast geven de kinderen zelf signalen. Sommige signalen zijn overduidelijk maar veelal zijn de signalen niet direct duidelijk. Kinderen geven in hun gedrag aan hoe het met hen gaat of waar zij last van hebben. Maar met welk gedrag geven de kinderen hun signaal af?

In dit boekje staan signalen beschreven die kunnen wijzen op huiselijk geweld of kindermishandeling. Maar let op: De signalen zijn direct geen bewijs. Het is een signaal dat de werker serieus moet nemen, vast moet leggen en vervolgens met anderen moet bespreken. In ieder geval mogen de signalen niet genegeerd worden.

Bij het gebruik van deze informatie is enige voorzichtigheid geboden. Het opmerken van één of enkele signalen betekent niet direct dat er sprake is van huiselijk geweld, een andere oorzaak is ook mogelijk. De context van de signalen is belangrijk; is er een combinatie van signalen, is er sprake van een risicosituatie?

De in dit signalenboekje beschreven lijsten van signalen zijn niet volledig, ook andere signalen kunnen wijzen op huiselijk geweld. Bij het signaleren is het met name van belang dat er een gevoeligheid ontwikkeld wordt voor het herkennen van situaties die afwijken van het normale.

Dit document bevat lijsten met signalen die opgemerkt dienen te worden in het kader van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Aangezien Gastouderbureau Gastvrij zich bezighoudt met de opvang voor kinderen, heeft deze categorie vanzelfsprekend de eerste aandacht. Dit neemt niet weg dat elke vorm van geweld, mishandeling gesignaleerd kan worden. Om die reden hebben we ook voor de volledigheid de mogelijke signalen voor de andere categorieën opgenomen.

Indien je signalen waarneemt, vermoedens hebt dan wel getuige bent van huiselijk geweld en/of kindermishandeling dan kan je de volledige Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling lezen of het stappenplan volgen om direct te kunnen bepalen wat je kan doen. Deze documenten kan je vinden op de website **www.gobgastvrij.nl/gastouderbureau/gob-gastvrij-jolanda** of downloaden in het (gast)ouderportaal.

2. Wat wordt verstaan onder kindermishandeling

Definitie

De officiële definitie van kindermishandeling is vastgelegd in de Jeugdwet:

Elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.

Leidend begrip ten aanzien van kindermishandeling en huiselijk geweld volgens het basisdocument van de Meldcode per 01-01-2019:

In dit Basisdocument wordt, in navolging van de Wet verplichte meldcode, gesproken over huiselijk geweld en kindermishandeling. Voor de begrippen huiselijk geweld en kindermishandeling is aansluiting gezocht bij de eenduidige begripsomschrijvingen in respectievelijk de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015, artikel 1.1.1. en de Jeugdwet, artikel 1.1.

Daarbij geldt dat het ook als een vorm van kindermishandeling wordt gezien als een kind getuige is van huiselijk geweld tussen zijn ouders of tussen andere huisgenoten. Dit geldt ook voor emotionele onveiligheid en of verwaarlozing. Onder de begripsomschrijving van huiselijk geweld vallen naast (ex-)partnergeweld nadrukkelijk ook huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, vrouwelijke genitale verminking, ouderenmishandeling, geweld tegen ouders en seksueel geweld. Wanneer in dit document huiselijk geweld en/of kindermishandeling genoemd wordt, vallen daar expliciet ook deze vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties onder.

3. Vormen van huiselijk geweld en mishandeling

Huiselijk geweld en mishandeling komt voor in verschillende vormen. In gezinnen waarin één of meer kinderen worden mishandeld, komen vaak verschillende vormen van mishandeling tegelijk voor. Bij elke vorm van kindermishandeling varieert de ernst van licht tot zeer ernstig. De duur en frequentie van het geweld bepalen mede de ernst van de mishandeling.

Het is voor ieder van belang dat ten aanzien van huiselijk geweld en (kinder)mishandeling een onderscheid gemaakt kan worden tussen de volgende vormen:

- Signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling
- Signalen van mogelijk geweld- of zedendelict door een collega jegens een kind
- Signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Huiselijk geweld en (kindermishandeling)mishandeling betreft:

➤ **Lichamelijke mishandeling**

Onder lichamelijke kindermishandeling vallen alle vormen van lichamelijk geweld tegen het kind, zoals slaan, schoppen, bijten, knijpen, krabben, het toebrengen van brandwonden of het kind laten vallen. Bijzondere vormen zijn het shakenbabysyndroom, münchhausen-by-proxysyndroom, en meisjesbesnijdenis.

➤ **Lichamelijke verwaarlozing**

Bij lichamelijke verwaarlozing komen ouders of opvoeders gedurende langere tijd onvoldoende tegemoet aan de lichamelijke basisbehoeften van het kind. Het krijgt niet de zorg en verzorging waar het gezin zijn leeftijd en ontwikkeling behoefte en recht op heeft.

➤ **Psychische mishandeling**

Van psychische of emotionele mishandeling is sprake wanneer ouders of andere opvoeders met hun houding en hun gedrag afwijzing en vijandigheid uitstralen tegenover het kind. Ze schelden het kind regelmatig uit of maken het kind opzettelijk bang.

➤ **Psychische verwaarlozing**

Bij psychische of emotionele verwaarlozing schieten de ouders of opvoeders doorlopend tekort in het geven van positieve aandacht aan het kind. Daarmee negeren ze structureel de basale behoeften van het kind aan liefde, warmte, geborgenheid en steun.

➤ **Seksueel misbruik**

Seksueel misbruik bestaat uit alle seksuele aanrakingen die een volwassene een kind opdringt. Door het lichamelijke of relationele overwicht, de emotionele druk, of door dwang en geweld van de volwassene kan het kind die aanrakingen niet weigeren.

➤ **Getuige van huiselijk geweld**

Kinderen die getuige zijn van geweld in het gezin zien of horen conflicten tussen hun ouders of worden geconfronteerd met de gevolgen, bijvoorbeeld verwondingen bij de ouder of het moeten vluchten van een ouder.

➤ **Gedwongen huwelijk van minderjarigen**

Kinderen worden gedwongen als minderjarige te trouwen.

4. De signalenlijsten

Signalenlijst kindermishandeling 0- tot 4-jarigen

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen er signalen zijn. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort).

Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake kan zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst worden geconstateerd. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen.

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. Ook kunnen signalen in deze lijst overlappen met signalen in de lijst van kinderen van 4 tot en met 12 jaar. De signalen die in deze lijst worden vermeld, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Aan het einde van de lijst zijn nog enkele signalen opgenomen die meer specifiek zijn voor seksueel misbruik. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van de gezinssituatie erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd. In overleg met aandachtsfunctionaris kan er over zorgelijke signalen altijd worden overlegd met Veilig Thuis.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling
- Schijnbare achterstand in verstandelijk ontwikkeling
- Regressief gedrag (terugval in ontwikkeling)
- Niet zindelijk op leeftijd waarvan men het mag verwachten

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- Totale onderwerping aan de wensen van de ouders
- Sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders
- Onverschilligheid ten opzichte van de ouders
- Kind is bang voor ouders
- Kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn

Ten opzichte van andere volwassenen:

- Bij oppakken houdt het kind zich opvallend stijf
- Bevriezing bij lichamelijk contact
- Allemansvriend
- Lege blik in ogen en vermijden van oogcontact
- Waakzaam, wantrouwend

Ten opzichte van andere kinderen:

- Speelt niet met andere kinderen
- Is niet geliefd bij andere kinderen
- Wantrouwend
- Terugtrekken in eigen fantasiewereld

Gedragsproblemen

- Plotselinge gedragsverandering
- Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- Labiel, nerveus
- Depressief
- Angstig
- Passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- Agressief
- Hyperactief
- Niet lachen, niet huilen
- Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- Eetproblemen
- Slaapstoornissen
- Vermoeidheid, lusteloosheid

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- Blauwe plekken/striemen
- Krab-, bijt- of brandwonden
- Botbreuken
- LITTEKENS

Voedingsproblemen

- Ondervoeding
- Voedingsproblemen bij baby's
- Steeds wisselen van voeding
- Veel spugen
- Matig groeien, ondanks voldoende hoeveelheid voeding
- Weigeren van voeding
- Achterblijven in lengtegroei

Verzorgingsproblemen

- Slechte hygiëne
- Ernstige luierslag
- Onvoldoende kleding
- Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg
- Veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- Herhaalde ziekenhuisopnamen
- Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- Traag herstel door onvoldoende zorg

3. Kenmerken ouders/gezin

Ouder/kind relatiestoornis

- Ouder draagt kind als een 'postpakketje'
- Ouder troost kind niet bij huilen
- Ouder klaagt overmatig over het kind
- Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- Ouder toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen ouder

- Geweld in eigen verleden
- Apathisch en (schijnbaar) onverschillig
- Onzeker, nerveus en gespannen
- Onderkoeld brengen van eigen emoties
- Negatief zelfbeeld
- Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')
- Afspraken niet nakomen
- Kind opeens van kinderopvangorganisatie afhalen
- Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- Psychiatrische problemen
- Verslaafd

Gezinskenmerken

- 'Multi-probleem' gezin
- Ouder die er alleen voorstaat
- Regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- Isolement
- Vaak verhuizen
- Sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera
- Veel ziekte in het gezin
- Draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- Verwondingen aan genitaliën
- Vaginale infecties en afscheiding
- Leuk bij vagina en/of anus
- Problemen bij het plassen
- Recidiverende urineweginfecties
- Pijn in de bovenbenen
- Pijn bij lopen en/of zitten
- Seksueel overdraagbare ziekten

Relationele problemen

- Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- Excessief en/of dwangmatig masturberen
- Angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact
- Niet leeftijdsadequaate seksueel spel
- Niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- Angst om zich uit te kleden
- Angst om op de rug te liggen
- Negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- Schrikken bij aangeraakt worden
- Houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- Geen plezier in bewegingsspel

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- Aggressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens, kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan)
- Opstandigheid
- Angst
- Negatief zelfbeeld
- Passiviteit en teruggetrokkenheid
- Zichzelf beschuldigen
- Verlegenheid

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- Wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- Gebrek aan sociale vaardigheden

6. Signalen die specifiek zijn voor Pediatric Condition Falsification (PCF) en Factitious Disorder by Proxy (FDP)

Factitious Disorder by Proxy PCF (oude term: syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS)) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen of het toebrengen van verwondingen of infecties. PCF kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen die aan PCF worden blootgesteld overlijdt aan de gevolgen van PCF.

Pediatric Condition Falsification (PCF) is het hoofddeel van de diagnose bij het kind. Factitious Disorder by Proxy (FDP) is het andere deel dat betrekking heeft op het mishandelende gedrag en de intenties van ouders. In principe is dit een bewust proces dat na verloop van tijd overgaat in minder bewuste patronen. Het hoofdmotief is om aandacht en erkenning af te dwingen van artsen en andere professionals. De ouder doet dit voor zichzelf, in de rol van zeer goede ouder.

Hoe is PCF te herkennen:

- Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld
- Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen
- Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden
- Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek
- De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt
- Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen
- De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulpen, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie
- Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten
- De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis
- Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden
- Vaak wisselen van arts

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan PCF, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze worden ontlast van de zorg voor hun kind, terwijl PCF-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

7. Signalen van kinderen die geconfronteerd zijn met seksueel grensoverschrijdend gedrag van een ander kind

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind heeft angst voor een bepaald kind
- Het kind is consequent boos op een ander kind
- Het kind komt geschrokken, bang of verward terug nadat het met een ander kind of kinderen alleen is geweest
- Het kind wil consequent niet spelen met een bepaald kind

8. Signalen van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen naar andere kinderen

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind creëert een soort isolement rond het kind (apart nemen, zich afzonderen van de groep)
- Het kind domineert of vertoont macht over een ander kind
- Veelvuldige seksistische uitingen

9. Kinderpornografie

Onder 'productie van kinderpornografie' wordt verstaan: het vervaardigen van een afbeelding en/of het vastleggen op film, foto of iedere andere soort van informatiedrager, van kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar, die seksuele gedragingen moeten ondergaan, plegen en/of dulden. Kinderen die gebruikt zijn voor het maken van kinderpornografie kunnen signalen afgeven die duiden op seksueel misbruik. Daarnaast kan het kind de volgende signalen laten zien:

- Extreme angst voor het maken van foto's
- Angst voor opnamen met videoapparatuur

Signalenlijst kindermishandeling 4- tot 12-jarigen

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen er signalen zijn. Nogmaals, het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake kan zijn van kindermishandeling. Zoals eerder gezegd is het niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst worden geconstateerd. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen.

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. Ook kunnen signalen in deze lijst overlappen met signalen in de lijst van kinderen van 0 tot en met 4. De signalen die in deze lijst worden vermeld, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van het gezin erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd. In overleg met aandachtsfunctionaris kan er over zorgelijke signalen altijd worden overlegd met Veilig Thuis.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling
- Schijnbare achterstand in verstandelijke ontwikkeling
- Regressief gedrag (terugval in ontwikkeling)
- Niet zindelijk

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- Totale onderwerping aan de wensen van de ouders
- Sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders
- Onverschilligheid ten opzichte van de ouders
- Kind is bang voor ouders
- Kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn

Ten opzichte van andere volwassenen

- Bevriezing bij lichamelijk contact
- Allemansvriend
- Lege blik in de ogen en vermijden van oogcontact
- Waakzaam, wantrouwend

Ten opzichte van andere kinderen:

- Speelt niet met andere kinderen
- Is niet geliefd bij andere kinderen
- Wantrouwend
- Terugtrekken in eigen fantasiewereld

12

Gedragsproblemen

- Plotselinge gedragsverandering
- Labiel, nerveus gespannen
- Depressief
- Angstig
- Passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- Agressief
- Hyperactief
- Destructief
- Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- Vermoeidheid, lusteloosheid
- Niet huilen, niet lachen
- Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- Schuld- en schaamtegevoelens
- Zelf verwondend gedrag
- Eetproblemen
- Anorexia/boulimia
- Slaapstoornissen
- Bedplassen/broekpoepen

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- Blauwe plekken/striemen
- Krab-, bijt- of brandwonden
- Botbreuken
- Littekens

Verzorgingsproblemen (specifiek voor verwaarlozing)

- Slechte hygiëne
- Onvoldoende kleding
- Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg
- Veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- Herhaalde ziekenhuisopnamen
- Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- Traag herstel door onvoldoende zorg

Overige medische signalen

- Ondervoeding
- Achterblijven in lengtegroei
- Psychosomatische klachten (buikpijn, misselijkheid, hoofdpijn, etc.)

3. Kenmerken ouders / gezin

Ouder-kind relatiestoornis

- Ouder troost kind niet bij huilen
- Ouder klaagt overmatig over het kind
- Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- Ouder toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen ouder

- Geweld in eigen verleden
- Apathisch en (schijnbaar) onverschillig
- Onzeker, nerveus en gespannen
- Onderkoeld brengen van eigen emoties
- Negatief zelfbeeld
- Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')
- Afspraken niet nakomen
- Kind opeens van kinderopvangorganisatie afhalen
- Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- Psychiatrische problemen
- Verslaafd

Gezinskenmerken

- Multi-probleem' gezin
- Ouder die er alleen voorstaat
- Regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- Isolement
- Vaak verhuizen
- Sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, etc.
- Veel ziekte in het gezin
- Draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- Verwondingen aan genitaliën
- Vaginale infecties en afscheiding
- Jeuk bij vagina en/of anus
- Problemen bij het plassen
- Recidiverende urineweginfecties
- Pijn in de bovenbenen
- Pijn bij lopen en/of zitten
- Seksueel overdraagbare ziekten

Relationele problemen

- Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- Excessief en/of dwangmatig masturberen
- Angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact
- Niet leeftijdsadequaate seksueel spel
- Niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- Angst om zich uit te kleden
- Angst om op de rug te liggen
- Negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- Schrikken bij aangeraakt worden
- Houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- Geen plezier in bewegingsspel

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- Aggressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens, kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan)
- Opstandigheid
- Angst
- Negatief zelfbeeld
- Passiviteit en teruggetrokkenheid
- Zichzelf beschuldigen
- Verlegenheid

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- Wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- Gebrek aan sociale vaardigheden

6. Signalen die specifiek zijn voor Pediatric Condition Falsification (PCF) en Factitious Disorder by Proxy (FDP)

Factitious Disorder by Proxy PCF (oude term: syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS)) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen, het toebrengen van verwondingen of infecties. PCF kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen die aan PCF wordt blootgesteld overlijdt aan de gevolgen van PCF.

Pediatric Condition Falsification (PCF) is het hoofddeel van de diagnose bij het kind. Factitious Disorder by Proxy (FDP) is het andere deel dat betrekking heeft op het mishandelende gedrag en de intenties van ouders. In principe is dit een bewust proces dat na verloop van tijd overgaat in minder bewuste patronen. Het hoofdmotief is om aandacht en erkenning af te dwingen van artsen en andere professionals. De ouder doet dit voor zichzelf, in de rol van zeer goede ouder.

Hoe is PCF te herkennen:

- Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld
- Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen
- Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden
- Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek
- De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt
- Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen
- De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulpen, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie
- Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten
- De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis
- Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden
- Vaak wisselen van arts

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan PCF, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze ontlast worden van de zorg voor hun kind, terwijl PCF-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

7. Signalen van kinderen die geconfronteerd zijn met seksueel grensoverschrijdend gedrag van een ander kind

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie 4) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind heeft angst voor een bepaald kind
- Het kind is consequent boos op een ander kind
- Het kind komt geschrokken, bang of verward terug nadat het met een ander kind of kinderen alleen is geweest
- Het kind wil consequent niet spelen met een bepaald kind

8. Signalen van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen naar andere kinderen

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie 4) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind creëert een soort isolement rond het kind (apart nemen, zich afzonderen van de groep)
- Het kind domineert of vertoont macht over een ander kind
- Veelvuldige seksistische uitingen

9. Kinderpornografie

Onder 'productie van kinderpornografie' wordt verstaan: het vervaardigen van een afbeelding en/of het vastleggen op film, foto of iedere andere soort van informatiedrager, van kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar, die seksuele gedragingen moeten ondergaan, plegen en/of dulden.

Kinderen die gebruikt zijn voor het maken van kinderpornografie kunnen signalen afgeven die duiden op seksueel misbruik. Daarnaast kan het kind de volgende signalen laten zien:

- Extreme angst voor het maken van foto's
- Angst voor opnamen met videoapparatuur

10. Eergerelateerd geweld

Dagbesteding: school en/of werk

- (structureel) verzuim, mogelijk gestimuleerd door ouders
- Verminderde prestaties
- Verzoek om verlengde vakantie
- Te laat terugkeren uit land van herkomst
- Opzien tegen komende vakantie
- Gehaald/gebracht worden en/of surveillance door broers of neven op school/werk, niet zelfstandig mogen reizen
- Sociale isolatie/ verbreking vriendschappen zonder duidelijke reden
- Verandering van kleding, van modern naar traditioneel of andersom
- A lgehele gedragsveranderingen (zie ook gezondheid en gedrag)
- Plotselinge aankondiging van verloving met een vreemde

- Blokkade van toegang tot (vervolg)opleiding/werk
- Er wordt geroddeld over een meisje op school en/ of haar broers/neven hebben veel ruzie over haar
- Deelname aan school/werkuitjes zeer beperkt, na werk/school weinig uitlooptijd, geen flexibiliteit.
- Dubbellevens, groot verschil in gedrag tijdens/buiten school/werk.

Veiligheid

- Betrokkene of broer/zus als vermist opgegeven en wordt actief gezocht
- Eerdere meldingen van huiselijk geweld, mishandeling of burengerucht op het adres van betrokkene
- Bedreigd of geconfronteerd met (seksueel) geweld
- Angst voor of bedreiging met mishandeling, chantage, vrouwelijke genitale verminking, aanvallen met zuur
- Betrokkene pleegt zelf strafbare feiten zoals dealen, wapenhandel, economische delicten, afpersing
- Betrokkene is aangegeven wegens overtredingen (b.v. winkeldiefstal of drugsgebruik)
- Angst voor of bedreiging met de dood of pogingen tot moord/doodslag
- Meldingen van andere misdrijven, zoals verkrachting of ontvoering
- Dreiging met terugsturen
- Maatschappelijke sancties

Gezondheid

- Begeleiding naar dokter of hulpverlening
- Het onthouden van medische zorg
- Lichamelijke klachten bv na genitale verminking, mishandeling, seksueel misbruik/geweld
- Zelfbeschadiging (automutilatie)
- (poging tot) zelfdoding
- Gedragsveranderingen: bv eetstoornis, depressie, slecht slapen
- Druggebruik
- Vroege/ongewilde zwangerschap ,verzoek tot geheime abortus
- Verzoek tot maagdelijkheidsverklaring
- Schaamte en schuldgevoelens
- Loyaliteitsconflicten

Gezin

- Eerdere gedwongen huwelijken/gedwongen huwelijk van broer of zus
- Rigide regels voor met name meisjes/veel dwang
- Dubbele moraal
- Weinig of geen communicatie thuis
- Roddels vanuit gemeenschap
- Eerdere vermissingen /dood van gezins-/familieleden
- Plotselinge verhuizing/ verdwijning
- Intensief contact met familieleden en/ of plotselinge reizen naar familie/familieberaad
- Er wordt veel geroddeld over een familie
- Eerdere meldingen van huiselijk geweld, mishandeling of burengerucht op het adres van betrokkene
- Potentiële slachtoffers worden afgeschermd/beschermd
- Afwerende houding t.o.v. politie en autoriteit en gezag

Basisvrijheden van de betrokkene/persoonlijke integriteit

- Isolatie/een sterke inperking van de basis/bewegingsvrijheid
- Geen beschikking over eigen identiteitsdocumenten, visum/illegaal verblijf
- Bewust onwetendheid houden over eigen rechtspositie
- Financiële benadeling geen beschikking over verdiensten/schulden maken op naam van betrokkene
- Chantage door openbaarmaking feit of activiteit
- Niet toestaan van het machtig maken van de taal
- Onvrije partnerkeuze/huwelijksdwang /jong huwen.

Gedrag

- Normafwijkend gedrag (woede, vlakke emoties, schuw, brutaal, hyperactief,, neerbuigend, wantrouwend, verdedigend)
- Alleen sterke binding met thuis: isolement
- Wegloop gedrag
- Moeite met contactlegging, oogcontact, lichamelijk contact

5. De observatielijst

Om tot een overzichtelijk verhaal te komen naar aanleiding van de door jou geconstateerde feiten kunnen de onderstaande lijsten nuttig zijn. Beschrijf hetgeen je wilt vastleggen concreet en feitelijk. Onderstaan observatieformulier kan hierbij ordenend werken.

Observatielijst

Deze observatielijst kan een instrument zijn om de signalen beter in kaart te brengen. De lijst is niet uitputtend en dient als hulpmiddel te worden gebruikt.

Vragen over 'opvallend gedrag van een kind'

Naam kind (evt. initialen) : _____

Jongen/meisje

Leeftijd : _____

1. Sinds wanneer vertoont het kind opvallend gedrag?

Laatste weken

Laatste maanden

Sinds : _____

2. Het opvallende gedrag bestaat uit (meer dan één antwoord mogelijk):

(zeer) meegaand gedrag

gebrek aan vertrouwen in anderen

ouwelijk, zorgend gedrag

verzet, passief

verzet, actief

- Agressief
- Angstig
- Druk
- Negatief zelfbeeld
- Angst voor lichamelijk contact
- Seksueel uitdagend gedrag
- Gespannen
- Faalangstig
- Signalen uit de signalenlijsten (zie bijlage 3 en 4) _____

3. Hoe is de verhouding tot broertjes en zusjes? (meer dan één antwoord mogelijk):

- Prettig
- Geen aansluiting
- Bang
- Plagerig
- Agressief naar jongere kinderen
- Bazig
- Wordt gepest
- Pest broertje/zusje
- Anders, namelijk _____

4. Hoe is de verhouding tot andere kinderen? (meer dan één antwoord mogelijk):

- Prettig
- Geen aansluiting
- Bang
- Plagerig
- Agressief naar jongere kinderen
- Bazig
- Wordt gepest
- Pest andere kinderen
- Anders, namelijk _____

5. Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind, zoals kleding en dergelijke?

- Over het algemeen verzorgd
- Over het algemeen onverzorgd
- Sterk wisselend
- Anders, namelijk _____

6. Hoe is de verhouding tot moeder?

7. Hoe is de verhouding tot vader?

8. Hoe is de verhouding tot de beroepskrachten?

9. Hoe is het contact tussen de ouders en de beroepskrachten?

10. Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden? Indien mogelijk ook de bron vermelden.

11. Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van het kind veranderd?

12. Wat is er bij u bekend over eventuele broertjes en zusjes?

13. Wat zijn volgens u de problemen?

6. Taxatie en beoordeling van de signalen

Beoordelen van de signalen

Basisvraag 1: Is er direct fysiek gevaar voor dit kind?

1a. Beoordeel de signalen:

- Is er sprake van ernstige bedreiging door de ouder(s) of door andere gezinsleden? Of is er sprake van bedreiging door het kind zelf?
- Is er sprake van bedreiging door één of meer andere gezinsleden? Of derden?
- Kan de veiligheid thuis worden gegarandeerd?

1b. Waaruit blijkt dit?

Aandachtspunten:

- Signalen van zeer bedreigend handelen of nalaten van de ouders:
 - Shaken baby bij excessief huilen
 - Ernstig geweld of misbruik
 - Onvoldoende bescherming/toezicht
 - Onvoldoende basiszorg
 - Onthouden van medische zorg
 - Opvoeder is niet beschikbaar
 - Ouder(s) belemmeren zicht op / toegang tot het kind
- Signalen van ernstige bedreiging door het kind zelf (dreigen met zelfdoding)
- Signalen van ernstige bedreiging door een ander gezinslid of derde(n)

Basisvraag 2:

Belemmert de opvoedingssituatie een veilige en gezonde ontwikkeling voor het kind?

2a. Beoordeel de signalen

Zijn er concrete aanwijzingen dat een veilige en gezonde ontwikkeling van het kind wordt bedreigd?

2b. Waaruit blijkt dit?

Aandachtspunten:

- Signalen van bedreigend handelen of nalaten van de ouders
- Bescherming en veiligheid

Basiszorg:

- Warmte
- Regels/grenzen

Sensitiviteit/responsiviteit:

- Kindsignalen - Gedrag – Ontwikkeling
- Fysiek

Voelt het kind zich veilig:

- Zoekt kind troost bij ouders

Signalen van problemen in gezin of omgeving:

- Financiën
- Huisvesting
- Werkeloosheid
- Onveilige buurt

Beschermende factoren in en rond het gezin:

- Sterke kanten en krachten van gezin en gezinsleden
- Steun uit sociaal netwerk

Basisvraag 3:

Zijn er risico's voor de veiligheid van het kind in de nabije toekomst?

3a. Beoordeel de signalen

- Zijn er risicofactoren die kunnen leiden tot onveiligheid voor het kind in de nabije toekomst?
- Kan er op korte termijn ernstige schade voor het kind ontstaan?
- Zijn er veranderingen op komst die de veiligheidsrisico's voor het kind in negatieve of positieve zin beïnvloeden?

3b. Waaruit blijkt dit?

Aandachtspunten:

- Risicofactoren bij de ouders
- Risicofactoren bij het kind, gezin en/of omgeving
- Te voorziene veranderingen in de situatie van het kind

7. Afronding en verwijzing naar Meldcode.

Bovenstaand is veel informatie dat van belang is bij het signaleren en melden van (vermoedens van) huiselijk geweld of mishandeling. Op het moment dat dit speelt in je werk is het van belang dat je weet hoe je moet handelen. De informatie in dit signalenboekje is een ondersteuning om zo zorgvuldig mogelijk te kunnen werken. Inhoudelijk hebben jullie nu informatie en middelen om tot een feitelijke en duidelijk afweging te komen.

Van belang voor ieder is dat je op momenten dat dit speelt je op elk moment met elke twijfel of feit een collega kunt raadplegen. Maar op ieder moment is het van belang dat je de bemiddelingswerker of de aandachtsfunctionaris benadert. Daarnaast is het mogelijk om op ieder moment Veilig Thuis anoniem te raadplegen.

Uiteindelijk wordt al hetgeen je hebt vastgesteld omgezet in de Meldcode. De Meldcode is bij wet verplicht om te gebruiken. Deze Meldcode kun je in samenwerking met je bemiddelingswerker en/of de aandachtsfunctionaris invullen om uiteindelijk tot de weging te komen of er een gegronde reden is om te melden bij Veilig Thuis. Deze melding kan niet anoniem.

Zie daarvoor in dit kader op de website de informatie over de Meldcode:

- Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling bestemd voor alle beroepskrachten werkzaam in de branche kinderopvang
- Meldcode: Het Stappenplan. De verkorte vorm.
- Het afwegingskader in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
- Het afwegingskader in de Meldcode: de verkorte vorm.